

Školné ne, ale platit ano

V Austrálii platí studenti až po studiu, a to jen ti úspěšní, ale funguje to

Představte si tuto situaci: Máte do sebe zahleděné vysoké školy, které dostatečně nereagují na měnící se ekonomické a společenské potřeby. Poměřováno výdaji na studenta v paritě kupní síly zaostáváte za většinou rozvinutých zemí. Vaše státní finance nejsou a nebudou tuto situaci schopny nikterak zásadně změnit. Váš systém elitářského vzdělání pro malou skupinu populace se mění na široce přístupný a rozmanitý příliš pomalu. Slabou regulační zpětnou vazbu poptávky supluje nepřehledným a neefektivním centrálním dirigismem. Až na několik spíše zdvořilostních pochval nám takto kritické vysvědčení vystavila čerstvá zpráva OECD. Při nedávné prezentaci pro domácí zainteresovanou veřejnost tuto kritiku nikdo zásadněji nezpochybnil. Zpráva OECD však jen nekritizuje a doporučuje nám řadu změn. Od drobnějších až po ty zásadnější, mezi něž patří zavedení odložených studijních poplatků.

Toto doporučení snadněji pochopíme, podíváme-li se na to, jak na tom byli před dvaceti lety v Austrálii. Ta se tehdy ocitla v situaci velmi podobné té naší. Státní rozpočet nemohl již dále nést břímě rostoucí poptávky po vysokoškolském vzdělání. V sázce bylo nejen promarnění talentů, ale také budoucí prosperita. Veřejnost si také začala uvědomovat velkou nespravedlnost toho, že průměrně vydělávající a tvrdě pracující Australané ze svých daní ještě dotují vzdělání a budoucí vysoké výdělků malé skupině vysokoškoláků, kteří pocházejí většinou z dobře situovaných rodin.

Jediným řešením bylo přitáhnout do škol další, tedy soukromé peníze. Zavedení školného bránilo obavy veřejnosti o volný přístup ke vzdělání. Ostatně také proto tam bylo v 70. letech školné zrušeno.

Uvažovalo se sice o doprovodném systému sociálních stipendií a státem garantovaných sociálních půjčkách, ale ukázala se jejich problematičnost. Nakonec se prosadil nápad, aby na své vzdělání nepřispívali lidé jako studenti, ale až jako úspěšní absolventi. Slovo úspěšní je zde velice důležité, protože méně úspěšní absolventi s podprůměrnými příjmy nebo bez práce nic neplatí. Za australské vysokoškolské tak nově zavedené studijní poplatky začal hradit zvláštní fond, který plní peníze z poplatků od úspěšných absolventů. Poslední zbytky obav o rovný přístup ke vzdělání záhy rozptýlila řada empirických studií a australský systém tak úspěšně funguje již patnáct let. Jeho jedinečnost spočívá v tom, že na rozdíl od spotřebitelských úvěrů nebo hypoték studenty neodrazuje strach z rizika platební neschopnosti. Nejde ani o dodatečnou daň z příjmů, protože splátky platí pouze ti, kdo studovali za veřejné, tedy cizí peníze, a splácí jen do okamžiku splacení. Důležité je, že fond pomáhá všem, tedy i studentům bohatých rodičů, kteří jim nechtějí na studium přispívat. Výhodou je také to, že školy mohou zahraničním studentům účtovat poplatky a ponechat na jejich zemích, zda jim na studium připlatí. Australský systém odložených splátek samozřejmě není dokonalý. Sama administrativa tohoto systému finanční úřady a školy něco stojí. Zkušenosti však ukazují, že nejde o významné částky. Systém také vyžaduje efektivní výběr daní, v jehož rámci se absolventské splátky vybírají. Je také třeba omezit možnost úniku od splátkové povinnosti při odchodu absolventů do zahraničí. To však nejsou zásadnější problémy. Problém může být, kde vzít balík peněz na založení fondu, pokud to stát nemá dělat na úkor

peněz pro školy. Nám se nabízí jedinečná možnost využít dočasně dostupných fondů Evropské unie.

Bylo by to smysluplnější využití než tyto peníze promrhat na stovky pochybných projektů nebo je nevyčerpat vůbec.

Vraťme se ale k doporučením studie OECD. Ta zdůrazňuje, že soukromé peníze by nejen navýšily nízké příjmy škol, ale zavedly by do systému tolik důležitou zpětnou vazbu a konkurenci. Je-li dnes pozornost škol soustředěna na to, jak ze státního rozpočtu uloupnout co nejvíce, a studenti jsou až na druhém místě, příjmy od úspěšných absolventů by školy více vedly k větší péči o to, co a jakým způsobem vyučují. Tento tlak může být mnohem efektivnější než dirigismus úředníků a dohled akreditačních komisí.

Příjmy od úspěšných absolventů by školy vedly k větší péči o to, co a jakým způsobem vyučují. Tento tlak může být efektivnější než dirigismus úředníků.

O autorovi: DANIEL MÜNICH, zástupce ředitele CERGE-EI